

Тетяна Олександрівна Даценко,
заступник завідувача НМЦ інформаційно-рекламної та профорієнтаційної діяльності,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна

ОПАНУВАННЯ ТЕХНІК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА

У запропонованій статті автором розкрито суть феномену психолого-педагогічної підтримки. Підкреслено важливе значення психолого-педагогічної підтримки для навчання та розвитку дітей в умовах дошкільного навчального закладу. Визначено шляхи здійснення такої підтримки через застосування варіативних технік. Представлено деякі результати попередніх теоретичних та емпіричних досліджень автора. А також наголошено на необхідності оволодіння педагогом техніками психолого-педагогічної підтримки як важливою умовою професійного зростання педагога у час реформування освіти в Україні.

Ключові слова: психолого-педагогічна підтримка; техніки психолого-педагогічної підтримки; діти дошкільного віку; професійне зростання педагога.

Сьогодні однією з провідних цілей діяльності будь-якого навчального закладу в Україні є реалізація права дитини на повноцінний і вільний розвиток. З огляду на це, дитина постає як суб'єкт власної діяльності, а її активність і свобода розглядаються в контексті взаємодії з референтними дорослими, у світлі суб'єктності і активності одне одного. Важливе значення при цьому має психічне здоров'я обох сторін, і, насамперед, дітей, створення сприятливої ситуації соціального розвитку дитини, зокрема, несутеречливого, неконфліктного, психологічно безпечного і комфортного, освітньо-виховного середовища.

Турбота про психологічне здоров'я дітей в освітньо-виховному середовищі – це, насамперед, турбота про їхню безпеку як особистостей і майбутніх громадян, і від цього залежить не тільки якість їхнього життя, а і якість життя і безпека країни в цілому. Саме тому, на сучасному етапі розвитку системи дошкільної освіти дедалі більше активується потреба у підготовці педагогічних працівників, вихователів, готових і здатних забезпечити успішний розвиток дітей, починаючи з дошкільного віку, і належний психолого-педагогічний супровід цього процесу. Такий вихователь має відповідні психологічні знання і навички, здатний виявити та діагностувати проблеми розвитку дитини, надавати їй необхідну допомогу та створювати умови, за яких дитина навчалася б долати труднощі, використовуючи власні ресурси і ресурси свого референтного оточення.

Коло питань, пов'язаних із психолого-педагогічним супроводом дітей і наданням їм професійної психолого-педагогічної підтримки є вкрай актуальними і особливо нагальними в часи суспільної нестабільності та деформацій і перебудови освітньо-виховних систем. У зв'язку з цим, необхідно посилити увагу суспільства до формування позитивної психологічної атмосфери навколо дитинства та пошуку засобів розвитку відповідальності дорослих за якісний

гармонійний психічний, фізичний та духовний розвиток дитини.

Ідеї необхідності надання педагогічної допомоги в індивідуальному розвитку висвітлювалися в роботах А. Дістервега, Я. Коменського, П. Каптерева, П. Лесгафта, А. Макаренка, Г. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Згодом гуманістична концепція людини як творчої індивідуальності, що реалізує свою людяність у процесі самореалізації, самоактуалізації у працях М. Монтесорі, П. Лесгафта, К. Ушинського, Ш. Амонашвілі та ін. послужила методологічним підґрунтям для розвитку самостійної теорії психолого-педагогічної підтримки. Теоретичні та практичні аспекти психолого-педагогічної підтримки окреслені в роботах Б. Ананьєва, Л. Виготського, С. Рубінштейна, А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших. Технології психолого-педагогічної взаємодії дорослого з дітьми в умовах організації навчально-виховного процесу вивчалися й у школі вітчизняної психології, зокрема, Ю. Гільбухом, С. Ладивір, Т. Піроженко та іншими.

Мета статті – проаналізувати психолого-педагогічну підтримку як соціально-психологічний феномен; означити провідні техніки психолого-педагогічної підтримки та вимоги до їх реалізації; показати важливість опанування цими техніками як чинника професіоналізму сучасного педагога.

Психолого-педагогічна підтримка – це тривалий процес, орієнтований на цілісний розвиток особистості дитини. Вона передбачає пролонговану присутність педагога в житті дітей дошкільного віку, а не разову допомогу в скрутних ситуаціях. Підтримка відрізняється від процесу супроводу зменшенням ступеня видимої участі дорослого, а також збільшенням здатності дітей самостійно вирішувати свої особистісні проблеми. Тобто психолого-педагогічна підтримка означає створення сприятливих умов для розвитку дитини дошкільного віку. Це сукупність зусиль цільо-

вого, тривалого і природного сприяння розвитку дітей, які апелюють насамперед до самостійності дітей.

Аналіз наукових джерел дозволив виділити три основні *напрямки* дослідження процесу психолого-педагогічної підтримки:

1) *підтримка як виховання* (створення умов, що сприяють успішному розвитку дитини);

2) *підтримка як захист* (підтримка забезпечує безпеку, інтереси і права в процесі особистісного, життєвого самовизначення);

3) *підтримка як індивідуалізація* (передбачає перманентну готовність дорослого адекватно відреагувати на запит дитини про взаємодію, ствердження її власної спроможності).

На першому плані постають партнерські стосунки дорослого з дитиною, засновані на довірі один до одного та вірі дорослого в природний «здоровий глузд» дитини та її здатність продуктивно використовувати підтримку дорослого в ситуаціях спільної діяльності. Це створює необхідні для ефективної взаємодії емоційно-позитивний фон і пізнавальну мотивацію [4; 5]. Отже, можна зробити висновок, що метою психолого-педагогічної підтримки є створення умов для розвитку дітей дошкільного віку, що складаються з атмосфери фізичної та психологічної безпеки вихованців, задоволення їх інтересів та умов індивідуально-особистісного розвитку [3].

Людина, зокрема і дитина-дошкільник, – істота соціальна, свідомо і самостійна. Вона від природи, спочатку інтуїтивно, а далі все більш свідомо, здатна розв'язувати зовнішні і внутрішні конфлікти, долати тривогу і страхи, керувачись власними – свідомими й імпліцитними програмами. Результати проведеного нами якісного описового дослідження копінг-стратегій у дітей старшого дошкільного віку свідчать про те, що і діти (не тільки дорослі), здатні справлятися з труднощами, зокрема, страхами через власні ресурси. Вони можуть долати психологічно загрозливі ситуації через копінг-стратегії на поведінковому та когнітивному (рідше) рівнях. Проте, дошкільники лише вчаться активно долати труднощі, а, отже, дорослий має бути завжди поруч, щоб підтримати дитину у потрібний для неї момент [1; 2].

Психолого-педагогічна підтримка розвитку дитини – це не тільки допомога в подоланні труднощів, а й здійснення упереджувальних, превентивних заходів. Вона передбачає створення сприятливих умов для психологічного розвитку дитини: позитивного психологічного клімату у дошкільному закладі, відкритості та доброзичливого ставлення, відчуття підтримки. Іншими словами, дошкільний заклад має стати «лабораторією», де дошкільник міг би досліджувати, експериментувати, вчитися на власних помилках. Відтак участь педагога у становленні особистості дитини має бути обмежена її об'єктивними потребами, зумовленими віковими особливостями.

Психолого-педагогічна підтримка – це технологія, яка здійснюється за допомогою спеціальних *тех-*

нік. Техніка (від грец. *techné* – мистецтво, майстерність), у широкому розумінні, – це сукупність прийомів, навичок, що застосовуються в певній діяльності та володіння такими прийомами, навичками; професійне вміння [6]. До технік психолого-педагогічної підтримки можна віднести *опіку, турботу, захист, наставництво, партнерство, допомогу, емоційну підтримку* тощо [2]. Вони розрізняються за ступенем участі дорослого в житті дитини. Логіка підтримки полягає у послідовному створенні педагогічних умов, підготовки педагогів до реалізації психолого-педагогічної підтримки за допомогою варіативного вибору зазначених технік.

Вибір технік обумовлений професійною підготовкою дорослого і готовністю дітей до копінг-поведінки й самостійного вирішення проблем. Він знаходиться в континуумі від максимальної допомоги дорослого при неготовності дитини самостійно долати труднощі (опіка, турбота, захист) до менш вираженого включення дорослого та делегування дитині значної частки самостійності та відповідальності (наставництво, партнерство, допомога) і аж до «відсутності» допомоги, або «прихованої присутності», коли дитина може самостійно впоратися із завданнями чи ситуацією і потребує лише емоційної підтримки (емоційна підтримка).

Таким чином, підтримка дошкільника – це «рух разом з ним», поруч з ним, а іноді – трохи попереду (але в «зоні найближчого розвитку»). При цьому, головні задачі дорослого – стратегічні, організаційні та фасилітативні. Дорослий спостерігає за дитиною, дослухається до неї, її інтересів, бажань, потреб, фіксує об'єкти та ситуації, які є джерелом страху, допомагає порадами і власним прикладом орієнтуватися у навколишньому світі, справлятися з труднощами. Важливо, що при цьому вихователь не намагається контролювати, нав'язувати свої копінг-стратегії й орієнтири, оскільки це може призвести до порушень у розвитку особистості, несформованості особистісних механізмів поведінки, залежності дітей від ситуації та зовнішніх вимог дорослих. І лише коли дитина розгубиться або попросить про допомогу, допомагає їй.

Ані сама дитина, ані компетентний і досвідчений дорослий, не можуть перебачити усі проблемні чи загрозливі ситуації, які можуть трапитися. Дорослий не в змозі достеменно вказати дитині шлях, яким вона неодмінно має йти, чи запропонувати однозначно «правильні» стратегії і способи дій. Вибір їх – це право дитини, яка є доцільно «природо орієнтованою», але якщо поруч з нею є мудрий і професійний вихователь, процес вибору стає більш усвідомленим і доцільним. Саме у такій взаємодії на всіх етапах розвитку дитини полягає головна мета психолого-педагогічної підтримки.

Отже, психолого-педагогічна підтримка – це технологія забезпечення сприятливих умов для цілісного, всебічного та гармонійного індивідуально-особистісного розвитку дитини, заснована на стосун-

ках партнерства і довіри. Суть психолого-педагогічної підтримки полягає у створенні: 1) об'єктивних умов для розвитку дитини, виходячи з її природних вікових інтересів і потреб; 2) атмосфери емоційно-психологічної безпеки та психологічного комфорту усіх суб'єктів цієї технології.

Психолого-педагогічна підтримка здійснюється за допомогою технік, які розрізняють за ступенем участі педагога в житті дошкільника, що не виходить за межі зони її найближчого розвитку. До таких технік належать *опіка, турбота, захист, наставництво, партнерство, допомога, емоційна підтримка* тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даценко Т. О. Дослідження копінг-стратегій у дітей старшого дошкільного віку / Т. О. Даценко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2016. – Вип. 1. – С. 50-54.
2. Даценко Т. О. Психологічні ресурси старших дошкільників із подолання страхів / Т. О. Даценко // Особистісно-професійна підготовка вчителя до здійснення навчально-творчої діяльності молодшого школяра : Збірник праць науково-практичної конференції (Київський університет імені Бориса Грінченка, Педагогічний інститут, Інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Київ, 17-18 травня 2012 р.). – К., 2012.
3. Кевля Ф. И. Психолого-педагогический консиліум как средство прогнозирования личностного

REFERENCES

1. Datsenko, T. O. (2016). Doslidzhennia kopinh-stratehii u ditei starshoho doshkilnoho viku [Research of Coping Strategies for Children of Senior Preschool Age]. *Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka – Pedagogical process, 1*, 50-54 [in Ukrainian].
2. Datsenko, T. O. (2012). Psykholohichni resursy starshykh doshkilnykiv iz podolannia strakhiv [Psychological Resources of Preschool Children to overcome]. *Osobystisno-profesiina pidhotovka vchytelia do zdiisнення navchalno-tvorchoi diialnosti molodshoho shkoliara : Zbirnyk prats naukovo-praktychnoi konferentsii – Individual professional preparation of a teacher for educational creative activities: proceedings of scientific practical conference* [in Ukrainian].
3. Kevlia, F. I. (1996). Psihologo-pedagogicheskii konsilium kak sredstvo prognozirovaniia lichnostnogo razvitiia rebenka [Psychological and pedagogical consul-

Педагог може обирати певну техніку або ж поєднувати відразу кілька в залежності від ситуації.

Оволодіння технологіями і техніками психолого-педагогічної підтримки – ознака й умова професіоналізму і професійного зростання педагога. Ці технології потребують глибоких психологічних знань вікових особливостей дитини та особливостей її соціалізації в кожний віковий період. Постійна самоосвіта, розширення професійного досвіду та рефлексування щодо нього, пошук нових шляхів для розв'язання «старих» проблем – неодмінні ознаки успішного педагога та умови його професійного розвитку.

1. развития ребенка / Ф. И. Кевля // Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. М., 1996. – № 3. – С.50-58.
2. Ладивір С. О. Радість розвитку. Взаємодія дорослого з дитиною / С. О. Ладивір. – К. : Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 128 с.
3. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Науково-методичний посібник / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандривець, 2010. – 140 с.
4. Словник української мови. Академічний глумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua> (дата звернення 10.04.2016) – <http://sum.in.ua/s/tekhnika>.

tation as a means of forecasting personal development of the child]. *Vestnik psikho-sotsialnoy i korrektsionno-reabilitatsionnoy raboty – Bulletin of psychosocial and correctional rehabilitation work, 3*, 50-58. Moscow [in Russian].

4. Ladyvir, S. O. (2013). *Radist rozvytku. Vzaiemodiia dorosloho z dytynoiu [Joy of development. The interaction an adult with a child]*. Kyiv: Redaktsiia hazet z doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [in Ukrainian].
5. Pirozhenko, T. O. (2010). *Osobystist doshkilnyka: perspektyvy rozvytku [Personality of a preschooler: development prospects.]*. Ternopil: Mandryvets [in Ukrainian].
6. *Slovyuk ukrainskoi movy [Ukrainian Dictionary]* (2016). Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/tekhnika> [in Ukrainian].

*Татьяна Александровна Даценко,
заместитель заведующего НМЦ информационно-рекламной
и профориентационной деятельности,
Киевский университет имени Бориса Гринченка,
ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, г. Киев, Украина*

ОСВОЕНИЕ ТЕХНИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ РЕБЕНКА КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА ПЕДАГОГА

Круг вопросов, связанных с психолого-педагогическим сопровождением детей и предоставлением им профессиональной психолого-педагогической поддержки, является крайне актуальными и особенно насущными во

времена общественной нестабильности, деформаций и перестройки образовательно-воспитательных систем. Цель статьи – проанализировать психолого-педагогическую поддержку как социально-психологический феномен; обозначить ведущие техники психолого-педагогической поддержки и требования к их реализации; показать важность освоения этих техник как фактора профессионализма современного педагога. Психолого-педагогическая поддержка – это технология обеспечения благоприятных условий для целостного, всестороннего и гармоничного индивидуально-личностного развития ребенка, основанная на отношениях партнерства и доверия. Суть психолого-педагогической поддержки заключается в создании объективных условий для развития ребенка, исходя из его природных возрастных интересов и потребностей; атмосферы эмоционально-психологической безопасности и психологического комфорта всех субъектов этой технологии. Психолого-педагогическая поддержка осуществляется с помощью техник, которые различают по степени участия педагога в жизни дошкольника, что не выходит за пределы зоны его ближайшего развития. К таким техникам принадлежат опека, забота, защита, наставничество, партнерство, помощь, эмоциональная поддержка и пр. Педагог может выбирать определенную технику или сочетать сразу несколько в зависимости от ситуации. Овладение технологиями и техниками психолого-педагогической поддержки – признак и условие профессионализма и профессионального роста педагога. Эти технологии требуют глубоких психологических знаний возрастных особенностей ребенка и особенностей его социализации в каждый возрастной период. Постоянное самообразование, расширение профессионального опыта и рефлексирования к нему, поиск новых путей для решения «старых» проблем – неперенные признаки успешного педагога и условия его профессионального развития.

Ключевые слова: психолого-педагогическая поддержка; техники психолого-педагогической поддержки; дети дошкольного возраста; профессиональный рост педагога.

*Tetiana Datsenko,
Deputy Head of PR Department,
Borys Grinchenko Kyiv University,
18/2, Bulvarno-Kudriavska Str, Kyiv, Ukraine*

MASTERING TECHNIQUES OF PSYCHO-PEDAGOGICAL SUPPORT OF A CHILD AS A CONDITION OF TEACHER'S PROFESSIONAL DEVELOPMENT

The issues related to the psycho-pedagogical support of children is extremely important and particularly urgent in times of social instability and educational system restructuring. The purpose of the article is to analyse the psycho-pedagogical support as a social and psychological phenomenon; to define the leading technologies of psycho-pedagogical support and requirements for their implementation; to show the importance of mastering these techniques as a factor of modern teachers' professionalism development. Psycho-pedagogical support provides favourable conditions for coherent, comprehensive and harmonious individual and personal development of a child, based on partnership and trust. The essence of psycho-pedagogical support involves the creation of the following conditions: 1) the objective conditions for a child's development, based on his/her age peculiarities, interests and needs; 2) the atmosphere of emotional and psychological safety and psychological comfort. Psycho-pedagogical support is performed by means of using techniques that distinguish the degree of a teacher's participation in the life of a child. These techniques include care, protection, mentoring, partnership, advice, emotional support, etc. A teacher can choose a certain technique or combine several ones, depending on a situation. Mastering the technology and techniques of psycho-pedagogical support is a sign and condition of professional development and professionalism of a teacher. These technologies require deep psychological knowledge of the peculiarities of child socialisation and its features in each age period. Permanent self-education, professional development and reflection, finding new ways to solve "old" problems are indispensable characteristics of a successful teacher and the conditions of his/her professional development.

Keywords: psychological and pedagogical support, techniques of psychological and pedagogical support, preschool children, teachers's professional development.

Подано до редакції 14.04.2016